

परमार्थ आणि विज्ञान

शितल पानसरे
द्वितीय वर्ष कला

“संत म्हणजे ब्रम्ह त्रिकालाबाह्य” आपल्या भारताला संतांची पार्श्वभूमी आहेत. हे संत सत्यही आहे. पूर्वी आपल्या भारत देशात अनेक महान संत होऊन गेले. महाराष्ट्रामध्ये एकनाथ, तुकाराम, नामदेव, रामदास, ज्ञानेश्वर इ. आणि तसेच महिला सुद्धा कोणत्याही कार्यात कमी नव्हत्या. महिला सुद्धा संत होऊन गेल्या. मुक्ताबाई, बहिणाबाई, वेणाबाई इ. आणि त्यावेळी ही स्त्रियांवर अत्याचार झाले. पण तरीसुद्धा त्यांनी देवांवर श्रद्धा ठेवली. महाराष्ट्र म्हणजे महान राष्ट्र. ज्ञानेश्वर तर स्वतः नाथपंथीयच होते, आणि एकनाथात सुर्योपासना व दत्तोपासना यांचा संगम होता. काळाच्या गरजेतून द्रष्ट्या रामदासाने रामदासी संप्रदाय निर्माण केला. वारकरी संप्रदायाच्या प्रचंड महानदीने संपूर्ण महाराष्ट्राला अर्लिगन दिले.

तसेच महाराष्ट्राने धारकरी व वारकरी अशा दोन परंपरा संपन्न केल्या आहेत. धारकरी म्हणजे जनशक्ती आणि राष्ट्रशक्तीची मूर्त रूपे. म्हणजेच ज्यांनी भारतासाठी आपले प्राण पणाला लावले, लोकमान्य टिळक, स्वातंत्रवीर सावरकर, शिवाजी महाराज, भगतसिंग इ. आणि वारकरी म्हणजे भक्ती, उपासना, वारकरी म्हणजे आपल्या भारतातील संत. आता आपण परमार्थ आणि विज्ञान ह्यांमध्ये नेमके कोणते वेगळेपण आहे ह्यांचा विचार करू.

आज जगाला विज्ञानाने झपाटले आहे. विज्ञानाची साधने इंद्रियांच्या सुखोपभोगासाठी निर्माण करण्यावर आधुनिक मानवाने भर दिला. गेल्या दीडशे वर्षांत अशा साधनांचा अतिरेक झाला असून मानवी संस्कृती विनाशांच्या टोकावर आणून ठेवण्यास स्वतः मानवच जबाबदार आहे. आताच्या जगात सदाचार, सत्य ह्या सगळ्यांचा न्हास झाला आहे. सगळे जग हे युद्धात व शीतयुद्धात गुंतली आहे. सगळे जग परमेश्वराची उपासना, भक्ती करायला विसरला तरी नाही. प्रत्येक जण स्वतःहाचा स्वार्थ, बघत असतो. त्या परमेश्वरांनी हा देह निर्माण केला, ही जीव सृष्टी निर्माण केली, माणूस त्यांच परमेश्वराला विसरला तरी नाही. हल्लीच्या जगात फक्त बेकायदा, भ्रष्टाचार जास्त प्रमाणात सुरू आहे. वस्तुतः भक्तियुक्त ज्ञान व विज्ञान या मानवी जीवनाच्या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहे.

ज्ञान म्हणजे विज्ञानाचे डोळे आणि विज्ञान म्हणजे ज्ञानाचे पाय आहे. दोघेही परस्परावाचून अपूर्ण आहे. तरीही मानवी जीवनाचे संस्कृतीचे खरे अधिष्ठान भक्तियुक्त ज्ञानच आहे. विज्ञान त्यावरील डोलारा आहे. पाया ठिसूळ असेल तर इमारत उभी करणे अशक्य आहे. तसेच काही मानवी जीवनात झाले आहे पहिला पाया भक्तियुक्त ज्ञानाचा नंतर हा इमारत ही विज्ञानाची हवी, पण आता सगळ उलट आहे. पहिला भर विज्ञानावर दिला आहे, नंतर भक्तियुक्त ज्ञानावर. ज्ञानात्मक सिद्धी नसेल तर विज्ञानाचे प्रयोजन आणि उपयोजन कधीही समजणार नाही. म्हणून ज्ञानाची, विचाराची, विशेष करून शुद्ध भक्तीची कास धरली पाहिजे. चित्तशुद्धीसाठी आणि विशाल व्यापक असण्यासाठी भक्तियुक्त ज्ञानच हवं. कारण आपण कोणाला पण मदत करतो, त्यात मानव स्वतःचा स्वार्थ नक्कीच बघतो. जो मनात कसलाही स्वार्थ ठेवत नाही, कुठल्याही कामाच्या फळांची अपेक्षा करत नाही, तोच खरा परमेश्वराचा भक्त. भक्तीमुळे मन शुद्ध झाले असेल तर विज्ञानाचा वापर करताना त्यात विकृती येणारच नाही. विज्ञानाचा उपयोग कसा करावा हे ज्ञानच मानवाला कळल नाही. आज ज्ञान नसलेल्या लोकांच्या हातात विज्ञान गेल्यामुळे आपली वाटचाल झपाट्याने विनाशाकडे होत आहे.

पण मानव हा दरम्यान राजकारण सुद्धा खेळत असतो आणि आताच राजकारण तर बोलताच कामा नये. आपल्यासमोर ताजी खबर आहेच. “आंतकवादी हल्ला” हा भयानक प्रसंग तर मुंबईकर कधीच विसरणार नाही. भारताचे बाह्यरंग राजकारणाचे असले तरी अंतरंग मात्र आचार्य आणि संतांच्या शिकवणुकीचे आहे. भारताचे कवच राजकारणाचे असले तरी, गाभा संतांचा आहे. साल राजकारणाचे असले तरी, आतील गर मात्र संतांचा आहे. कवच राजकारणाचे असले तरी, मात्र आतील काजु संतांचा आहे. या प्रधान कारणांमुळेच हिंदू धर्म व संस्कृती यांची धारणा झाली आहे. म्हणजेच जे विनाश होणार आहे हे ह्या जगाचं आहे, पण जे नष्ट होत नाही ते देवाचं असतं. म्हणजेच माणूस हा कधी ना कधी विनाश होणारा आहे, पण मनुष्यातील आत्मा, ही कधी ही नष्ट होत नाही.

आपण सगळीजण अर्थशास्त्र, भुगोल हे विषय शिकतो. भारत हा तंत्रज्ञानात सर्वात पाठीमागे आहे. ह्याचे ही कारणे आहेत. आपण ती बघितलीच. कारण भारत हा भक्तियुक्त ज्ञानाने संपन्न आहे. पण हे सर्वाना लागू होत नाही आणि भारतामध्ये ज्या परमेश्वराची भक्ती करण्याची जी रूढी परंपरा आहे. ती आजपर्यंत जपली गेली आहे आणि भारतामध्ये ती जास्त प्रमाणात जपली आहे.

***

